

Lezing van Alexandra Bronsveld over filosoferen met kinderen

Verslag door Myrthe Meester, 15 april 2018

Alexandra Bronsveld, coördinator van het [Centrum Kinderfilosofie Nederland](#), valt met de deur in huis. ‘Wat is verwondering eigenlijk?’ vraagt ze aan haar gehoor, vooral bestaande uit docenten en (groot)ouders van jonge kinderen. In onderlinge tweegesprekjes doen we een poging om een omschrijving te geven van deze grondemotie van de filosofie. Verwondering is een toestand van stilvallen en het even niet meer weten, oppert een vrouw naast mij. In het beste geval leidt dat tot vragen (‘Waarom is alles zoals het is?’), in het slechtste geval tot apathie – dat je je lamgeslagen voelt, met stomheid geslagen: ‘Ik snap er helemaal niks meer van.’ Verwondering kan ook nauw verwant zijn aan een schoonheidservaring: ‘Wat is alles toch bijzonder en mooi, en hoe is het mogelijk dat ik dat niet eerder heb gezien?’ In die zin breekt verwondering een mens open, zodat hij in staat is datgene te ontmoeten wat (nog) niet binnen zijn kader viel.

Alexandra beaamt dat het alle kanten op kan gaan als je in een toestand van verwondering verkeert. Daarom is het belangrijk om binnen een filosofisch gesprek met kinderen een zo groot mogelijke openheid en beweeglijkheid te bewaren. Laat het gaan zoals het gaat; kap een ‘domme’, ‘foute’ of ‘shockerende’ gedachte niet af, maar probeer samen te ontdekken hoe het kind op de bewuste gedachte is gekomen, en laat de andere kinderen met kritische vragen en tegenargumenten komen. In een gesprek over slavernij opperde een jongetje in Alexandra’s groep een keer om alle ouderen tot slaaf te maken. ‘Die gaan toch al bijna dood.’ Stuitend, aldus Alexandra, maar vanaf dat moment ontstond er pas écht een vurig gesprek, waarbij alle kinderen hun hersenen lieten kraken om te verwoorden waarom zo’n pragmatisch voorstel hen tóch tegen de borst stuitte.

Want filosoferen is hersengymnastiek, meent Alexandra. Het heeft niets te maken met kennisoverdracht, maar is een kwestie van *Bildung*, van het stimuleren van de verwondering en het vermogen je door de gedachten van anderen te laten prikkelen. Niet voor niets heeft Alexandra tijdens haar lessen vaak een kneedbaar, rubberachtig brein bij zich, dat als een hulpmiddel functioneert bij het leren luisteren naar elkaar. ‘Degene die aan het woord is, houdt de kneedbare hersenen in z’n handen, en gooit ze vervolgens door naar degene die na hem aan de beurt is.’ Verschillende oefeningetjes met ‘praatprikkelers’ (vragen die bedoeld zijn om een filosofisch gesprek op gang te brengen) laten ook ons in de zaal ervaren hoe lastig het is om tijdens een gesprek gelijktijdig naar anderen te luisteren én je eigen gedachtegang te ontwikkelen. ‘Je ziet kinderen vaak hartstochtelijk met hun vinger in de lucht zwaaien, zo graag willen ze hun mening geven. Op zich is dat mooi, maar het heeft als nadeel dat ze daardoor geen aandacht meer hebben voor wat andere kinderen te zeggen hebben.’

En filosoferen gaat uiteindelijk om het leren denken ten dienste van het gesprek, niet slechts om het ventileren van je eigen mening. Een goede gespreksleider filosofeert zelf niet mee, maar zorgt ervoor dat iedereen die iets te zeggen heeft om beurten aan het woord komt, en daarbij gebruik maakt van de argumentatieve woorden ‘want’ en ‘omdat’. Als oefening laat Alexandra ons in tweetallen een concept ‘uitpakken’. Wanneer iemand een antwoord geeft op een filosofische vraag, bijvoorbeeld ‘Wat is geluk?’, neem je een woord uit diens definitie (bijvoorbeeld ‘optimisme’) en vraag je diegene wat hij daarmee bedoelt, en vervolgens wat hij met het vervolgantwoord (‘geloven dat het goed komt’) bedoelt, wat ‘geloven’ en wat ‘goed’ betekent, et cetera. Na een stuk of vier ‘Wat bedoel je daarmee’-vragen kun je het laatst gegeven antwoord terugkoppelen naar de oorspronkelijke vraag (‘Wat is geluk?’), en met de groep bespreken of je inderdaad ‘te pakken hebt’ wat geluk eigenlijk is, en of er nog andere beschrijvingen mogelijk zijn.

Tot slot geeft Alexandra ons de gelegenheid om een grote stapel filosofische prentenboeken in te zien, en boeken met tips voor het filosoferen met kinderen van verschillende leeftijden. Daarin staan niet alleen interessante filosofische onderwerpen en vragen, maar ook methodes om de aandacht van een schoolklas vast te houden (de groep in tweeën splitsen, werken met voorwerpen en afbeeldingen, tussendoor een schrijfpdrachtje inlassen) en het ‘filosofische gehalte’ van een gesprek te waarborgen. Hieronder enkele titels:

Prentenboeken:

- Oren Lavie, *De beer die er niet was*
- Shinsuke Yoshitake van Goor, *Is het een appel?*
- Alexis Deacon, Viviane Schwarz, *Ik ben Harry Vink*
Gebaseerd op ‘ik denk dus ik ben’ van Descartes.

Handleidingen voor ouders en docenten:

- Nanda van Bodegraven, Tamar Kopmels, *Kriebels in je hersenen*
Filosofische oefeningetjes met peuters en kleuters, zoals: je inleven in dieren, denken over het verschil tussen dieren en mensen, tussen lief en stout, en – aan de hand van verkleedspelletjes – tussen echt en onecht.
- Rob Bartels, Marja van Rossum, *Filosoferen doe je zo. Leidraad voor de basisschool* (Deel 1: groep 1 t/m 4, deel 2: groep 5 t/m 8)
In dit boek wordt filosoferen met kinderen gepresenteerd als een oefening in democratie, verwant aan burgerschapsvorming.